

REAKCIJA NA RECENZIJU JOSIPA PANDŽIĆA

Marko Grdešić <https://orcid.org/0000--0001-5810-1179>

Fakultet političkih znanosti
Sveučilište u Zagrebu

E-mail: marko.grdesic@fpzg.hr

Polemika

Zaprimljeno: 9. 9. 2024.

Prihvaćeno: 10. 9. 2024.

Ove je godine novinar Rade Dragojević pod naslovom *Šuvar: politička biografija*, u izdanju Srednje Europe, objavio knjigu o tom komunističkom političaru (Dragojević, 2024). Riječ je o prvoj knjizi koja je posvećena Stipi Šuvaru i njegovoj političkoj karijeri. Jednu od prvih recenzija napisao je Josip Pandžić, sociolog s Filozofskog fakulteta u Zagrebu (Pandžić, 2024). Pandžić je napisao veoma dugu i veoma negativnu recenziju Dragojevićeve knjige. U ovom bih se tekstu, koji će biti mnogo kraći od Pandžićevog, htio osvrnuti na njegovu recenziju i na pitanje kome je Dragojevićeva knjiga zapravo namijenjena.*

Pandžićeva argumentacija je problematična. Što sve Pandžić zamjera Dragojeviću? Prvo, to što preuzima "Šuvarov rječnik", tj. što koristi izraze kao što su "restauracija kapitalizma" ili "upotrebnost i prometna vrijednost" (Pandžić, 2024: 1-2). Međutim, ovo nisu Šuvarovi izrazi već je to rječnik tog vremena i rječnik ljevice. Sasvim je legitimno koristiti te izraze i koncepte. U današnjim marksističkim i socijalističkim diskusijama, koje se ne vežu ni za Šuvara ni za Jugoslaviju, isti se izrazi koriste i dalje. Svako intelektualno polje ima svoj žargon. Pandžić kaže kako je taj žargon legitiman, ali da je "doktrinarno zastario" (Pandžić, 2024: 2). To zapravo znači da ipak nije legitiman. Za Pandžića je nažalost cijela knjiga "marksistički obojena" (Pandžić 2024: 2) što je intelektualno diskvalificira kao da neki od najvećih povjesničara ili historijskih sociologa dvadesetog stoljeća – poput Erica Hobsbawma, Immanuela Wallersteina ili Giovannija Arrighija – nisu bili marksisti i ljevičari.

Dalje, tu su navodni metodološki problemi. Tu bi Pandžićevi komentari čak i imali smisla, ali treba imati na umu da je Dragojević novinar i da nije znanstvenik. Ova knjiga spada u žanr političke publicistike, a Pandžić je procjenjuje kao da je riječ o nuklearnoj fizici. Drugi su autori slobodni napisati drugačiju knjigu o Šuvaru, o njegovoj reformi obrazovanja ili o bilo čemu drugom što se spominje u ovoj knjizi. U hrvatskom javnom prostoru ionako imamo premalo knjiga o značajnim figurama iz hrvatske i jugoslavenske politike. Tek smo 2011. godine dobili prvu knjigu o Vladimiru Bakariću, najznačajnijem političaru socijalističke Hrvatske (Mujadžević, 2011). Tko zna koliko ćemo čekati na iduću. Prema tome, u ovako sporom i siromašnom akademskom polju, doprinos poput Dragojevićevog je važan.

* Tekst je izvorno objavljen 13. rujna 2024. u rubrici *Komentar* na mrežnoj stranici *Anala Hrvatskog politološkog društva*, paralelno s engleskim prijevodom na engleskoj verziji stranice u rubrici *Blog*. Radi očuvanja cjeline polemike na jednom mjestu, u nepromijenjenom obliku objavljujemo hrvatsku verziju teksta i na stranicama časopisa (op. ur.).

Diskvalificirati knjigu jer ne odgovara nekoj *checklisti* koju se dobilo na nekom doktorskom studiju nema mnogo smisla. Za one koji imaju jednostavniji motiv, naime, da se informiraju o jugoslavenskom socijalizmu, pogotovo o sedamdesetim i osamdesetim godinama, da pročitaju nešto o Šuvaru što nije refleksno odbaciva- nje zbog navodno katastrofalne obrazovne reforme, te da stave današnje političke probleme i ideološke diskurse u dužu vremensku perspektivu, ova je knjiga veoma korisna. Metodologija je, naravno, važna. Ali pisati o super-rigorozi biografskoj metodi (Pandžić, 2024: 2-3) ipak je pretjerivanje. Nije riječ o tome da je autor trebao napraviti test pouzdanosti za svoje kvalitativno kodiranje ili da za svoje kvantitativ- ne multivarijantne modele nije napravio sva ispitivanja robusnosti. Svaka čast bio- grafima, ali na tom terenu ipak nema takvih metodoloških standarda.

Druge stvari koje Pandžić predbacuje Dragojeviću također ne drže vodu. Pri- mjerice, zamjera mu što ponekad piše u prvom licu množine ("Kako smo već rekli...", "nama se čini...", Pandžić, 2024: 4). To može biti praksa koja se nekome ne sviđa, ali nije nešto što treba posebno kritizirati. Zatim, tu je kritika jezika jer su neke stva- ri previše neformalno napisane za Pandžićev ukus ("zgljajzao", "čvenk", "bremze", Pandžić, 2024: 4-5). Također se kritizira to što Dragojević ubacuje duže citate nekih sugovornika (i do nekoliko strana) ili što koristi vlastito iskustvo učenika koji je pre- živio Šuvarovu obrazovnu reformu. Onaj koji takve stvari vidi kao probleme zašao je u sferu pedanterije. Isto se vidi i u Pandžićevoj kritici toga da Šuvar nije *podrijetlom* iz Zagore, kao što je napisao Dragojević, već on *jest* iz nje jer se rodio u Imotskom (Pandžić, 2024: 6). U silnoj želji da pobroji sve što ga je iritalo u Dragojevićevoj knjizi, Pandžić je čak i to stavio na papir.

Naravno, Pandžić ima potpuno pravo da ga ova knjiga iritira. Svatko ima svoje ukuse i preferencije. Čini mi se da je pretegnulo to što se Pandžiću ne dopadaju politički stavovi Dragojevića, a niti oni Šuvara. Naravno, i to je sasvim legitimno. Međutim, ovdje je riječ o tome da je politički prijepor zakamufliran u intelektualni i metodološki. Cijela je recenzija napisana tako da se svi mogući argumenti upregnu u to kako bi se postiglo nešto što nije nužno povezano niti s metodologijom niti sa stilom. A to je diskvalifikacija lijevih ideja, pogotovo onih koje su povezane sa soci- jalističkom Jugoslavijom. Sva buka oko metodologije je samo municija za tu svrhu.

Doduše, možda postoji i drugi razlog. Naime, možda je riječ i o potrebi da se brani Odsjek za sociologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu koji je i sam bio meta Šuvarovih polemika, pa se ta kritika pojavljuje i u Dragojevićevoj knjizi. Naime, taj je odsjek stekao određenu reputaciju, koju u nekoj mjeri ima i danas, da je povezan s (neo)liberalnim idejama. U socijalističkom bi se vremenu reklo da je zagrebačka sociologija "buržoaska", a Šuvar bi rekao da je "malograđanska." Insajderi mogu o tome reći više od mene, ali nema sumnja da su tenzije između Šuvara i njegovih kolega na tom odsjeku, na kojem je i sam bio zaposlen, bile ozbiljne. Prema tome, rekao bih da su opet neki drugi motivi važni. Možda Pandžić osjeća potrebu da na- stavi tu nekadašnju borbu i danas te da brani svoj odsjek. Mogu to razumjeti, ali kao intelektualni argument, to i nije baš nešto.

Sve ovo što sam napisao ne znači kako mislim da je Dragojević pokrio sve što je trebao i mogao. Primjerice, volio bih da je više napisao o tzv. "Šuvarici", tj. o reformi školstva. Rekao bih da je to tema koja je i dalje veoma živa. Dapače, suvremena je. Svuda se pojavljuje potreba da se stručno i akademsko znanje poveže, da se ne stva- rajaju *fach-idioti*. Također, s obzirom na to da je Pandžić sociolog, dobro zna koliko je u sociologiji postao popularan Pierre Bourdieu koji je upravo na nejednakostima koje generira i legitimira obrazovni sustav stvorio cijelu akademsku nišu.

Prema tome, dobro bi nam došla barem još jedna ozbiljna studija o učincima te reforme na same učenike, s obzirom na to da danas već i samo spominjanje te teme u javnom prostoru izaziva veoma snažne reakcije onih koji Šuvara ne vole. Ali opet, to bi bila neka druga knjiga. To je knjiga za koju bih ja htio da ju je Dragojević napisao. Ali on ima pravo birati kakvu će knjigu napisati. Čini mi se da je dobar dio Pandžićeve kritike utemeljen na tome da je Pandžić htio da Dragojević napiše neku drugu knjigu o Šuvaru. Ili možda, da ne napiše o Šuvaru ništa.

Literatura

- Dragojević, R. (2024). *Šuvar: politička biografija*. Zagreb: Srednja Europa.
- Mujadžević, D. (2011). *Bakarić: politička biografija*. Zagreb: Plejada.
- Pandžić, J. (2024). I poslije Šuvara – Šuvar!, *Anali Hrvatskog politološkog društva* (21): 0-18. Prethodna objava na mreži. <https://hrcaak.srce.hr/clanak/462567>